

N:o 32.

Af Grefve **Posse, Knut:** *Om ändring i vissa delar af de utaf Kongl. Maj:t föreslagna bestämmelser angående låneunderstöd för odling af sankta trakter m. m.*

Säkerligen hafva få underrättelser med så lifligt bifall blifvit emottagne som den, att Kongl. Landbruksakademien under sistlidna års höst beslutat, att till Kongl. Maj:t ingå med förslag, det till Riksdagen skulle aflåtas en proposition om bildande af en odlingsfond, stor tio millioner kronor, för lån till understöd för uppodling af mossar, myrar och andra vattendränkta marker inom landet och företrädesvis sådana, som äro af större utsträckning och af hvilkas odling flere hafva gagn; men väckte denna underrättelse ett berättigadt hopp, att Sveriges statsmakter skulle omsider taga om hand en fråga, som mer än någon annan vore mäktig att i ekonomiskt välstånd lyfta landet, så har nu den till Riksdagen öfverlemnade Kongl. propositionen tillräckligt ådagalagt, att denna förhoppning var alldeles obefogad, och att Kongl. Maj:ts regering ännu icke fattat betydelsen af denna mäktiga häfstång, som, om den begagnades rätt, skulle lyfta landets produktion och välstånd på ett ännu icke anadt sätt.

Innan jag nu öfvergår att bevisa, det af Kongl. Maj:t nu framlagda förslag skall hafva till följd, att odling af dessa vidsträckta och nu ofruktbara marker skall försvaras och blifva mindre begärligt att verkställa medelst statens understöd mot hvad hittills kunnat ske, anholder jag att ur ett i fjor utgifvet arbete (Smärre samlade skrifter i Landthushållningen af J. Arrhenius: de konstgjorda gödningsämnen; tredje omarbetade upplagan) få anföra hvad som der finnes intaget om

odling af dylika fält och de resultat, som dervid ernåtts. På sid. 50—58 redogöres för de nu ganska allmänt kända arbetena i denna väg vid Trystorps egendom i Nerike, och betänker man, att der odlade mossar då *icke* utgjorde 1,000 tunnland, så kan man försöka bilda sig ett ömdöme, hvad resultat skulle ernås, om en större del af de fem millioner tunnland blefve odlade, som Landtbruksakademien uppgifver finnas i landet af dylik och annan vattensjuk mark, tjenlig för odling. Egaren af nämnda egendom, Grosshandlaren Julius Lindström, uppgifver nemligen deri, att sädesafkastningen vid hans tillträde af egendomen utgjorde 11,538 kubikfot spanmål, men att denna afkastning under qvinqvenniet 1871—1875 besteg sig i årligt medeltal till 17,592 kubikfot och hade slutligen stigit 1881 (ett år annars känt i Sverige som nästan ett missväxtår) till 61,868 kubikfot. (Enskildt har han på begäran under den 21 dennes meddelat mig i bref, att afkastningen af hans odlade mossar för år 1882 lemnade en *medelafkastning af 76 kubikfot* samt 7 lass halm per tunnland, med en medelvigt af 190 skålpund för hafre, och varierade afkastningen mellan 60—90 kubikfot per tunnland, samt utgjorde på ett särskildt skött *experimentalafält i medeltal 110 kubikfot och 360 lispund halm per tunnland.*) Jag vill ej införa hela hans nu åberopade anförande, som väl annars vore värdt att reproducera, utan skall blott inskränka mig att intaga de ord, hvarmed han avslutar sitt intressanta meddelande:

»Ett långsamt bedrifvande af nyodlingsarbetet kan endast försvaras, om tillgång till kapital och arbetsstyrka saknas. Ju hastigare det kan bedrifvas, desto förr återbetalar det sig; och om än det forcerade arbetet kräfver större utgift i det hela och på en gång än ett annat, som endast på lediga stunder med eget arbetsmanskap företages, så blifver det dock i längden af vida högre värde. På Trystorp hafva vissa år blifvit nyodlade från 150 till 200 tunnland.

»Den erfarenhet jag i ofvanstående stycken samlat och hvilken antagligen öfverensstämmer med de många landtbrukares, hvilka under senare åren vinnlagt sig om i synnerhet nyodlingar, har hos mig stadgat den bestämda öfvertygelsen, att vårt land uti sina, till utseendet så vederstyggliga kärr och mossar eger en rikedom så stor, att man, om den rätt uppskattades, skulle komma till fabulösa siffror; och en icke aflägsen framtid skall troligen icke finna någon öfverdrift uti påståendet, att hundratals millioner kronor här ligga slumrande, hvilka utan stora, åtminstone ej öofvervinneliga, mödor skulle kunna göras fruktbarande. Men för detta ändamål behöfves att kapital, intelligens och ihärdighet förena sig uti att taga arbetet om hand, att i synnerhet pen-

ningekapitalet, som numera allt emellanåt förgäfvés söker en säker placering, vänder sig åt detta håll och att, der detta sviker eller kapitalisten föredrager att hvilat på sina lagrar framför det slags nyttiga verksamhet, hvarom här är fråga, staten träder emellan för att biträda jordbruket i dess sträfvan för kulturens främjande, hvarpå säkerligen statsintresset sjelft skall hemta frukter, vid sidan af hvilka uppoffringen af landets nu omtvistade grundskatter knappast förtjenar att nämnas.»

Då jag ofvanför sagt, att Kongl. Maj:ts regering ännu icke mäktat att fatta, hvarom frågan egentligen handlar, när den kunnat förmå sig att framlägga ett förslag, som i stället för att befordra förökandet af denna nationalrikedom snarare kommer att förhindra användandet af den hjälp, staten hittills för detta ändamål lemnat, är det ej svårt att lemna bevis härför. Det anslag, som hittills lemnats, har ända tills innevarande år, då det höjdes till 150,000 kronor, ej utgjort mera än 100,000 kronor och alltid visat sig tillräckligt, så att förlidet år, då statsanslaget var utdeladt, ej återstod någon lånehandling, som ej kunnat bifallas. Anledningen hvarföre detta anslag dock höjdes var en af mig då väckt motion, som så till vida bifölls, att anslaget något förhöjdes, ehuru de förutsättningar jag i densamma gjorde för behovet af ett ännu betydligare förökadt anslag och hvilka förutsättningar voro ungefär desamma, som Landbruksakademien nu inför Kongl. Maj:t anført, lemnades utan egentligt beaktande af så väl Stats-Utskottet som Riksdagen, och så länge sådant kommer att ske, tror jag det blir obehöfligt att i någon större skala utsträcka lånefonden; men ehuru sålunda de hittills lemnade vilkoren ej kunna anses framkalla ett större behof af dessa statslån, derföre att den, som påkallar desamma, måste ega förmåga att till minst samma belopp, som får lånas af staten, kunna tillskjuta sjelf lika mycket, och sålunda inkomma svärligen lånehandlingar, som omfatta odlingsplaner för några hundra tunnland och ännu mindre, när de bestiga sig från 1,000 till 12,000 tunnland, hvarpå endast Kronobergs län har flere att verkställa, såsom jag var i tillfälle att visa i min förlidet år väckta motion.

När sålunda de redan befintliga lånevilkoren befinnas vara otillfredsställande för åtminstone de större odlingsföretagen och kanske till och med för de flesta medelstora på 200 à 500 tunnland, måste de af Kongl. Maj:t nu föreslagna blifva det ännu mera, då de skärpts i följande afseenden: 1:o) att lånesökanden skall förete fullständig plan *öfver hela arbetet* jemte beräkning öfver så väl all med torrläggningen som odlingen förenade kostnader, ehuru icke ett öre erhålles som lån till

den senare; 2:o) att låne- och amorteringstiden blifvit inskränkt med öfver $\frac{1}{3}$ eller från 31 $\frac{1}{2}$ år till 20 år; 3:o) att den årliga räntan, som förut varit 4 $\frac{1}{2}$ %, skall efter detta utgöra 5 %; 4:o) att den räntefrihet, som förut lemnats under 3 år af arbetstiden, helt och hållet borttagits; 5:o) att om den verkliga kostnaden för arbetets utförande understiger den beräknade, kan, ehuru lånet blott lemnas till en *ringare del* af denna kostnad, låntagaren förpligtigas att återställa så stor del af besparingen, som lånet utgjort af den beräknade kostnadssumman; 6:o) att låntagaren, för att behörigen kunna styrka senaste åliggande, måste ovilkorligen låta föra räkenskaperna med all noggrannhet och hvarigenom åtminstone för mindre arbeten en ökad kostnad måste uppstå; samt slutligen 7:o) att alla arbeten skola vederbörligen underhållas, hvarigenom en låntagare kan blifva förpligtigad att äfven sedan han återbetalt sitt lån vara underkastad kontroll af allmän myndighet.

Mot alla dessa skärpta föreskrifter skulle ej enligt Kongl. Maj:ts förslag lemnas mera än *en* ökad fördel, d. v. s. lånerätt till hela torr-läggningskostnaden, då den förut varit blott till en del deraf och som jag tror numera har kunnat beräknas, enligt den tolkning Riksdagen åt detta vilkor gaf sistlidet år, till ungefär hälften deraf, men för denna ökade fördel har nu Kongl. Maj:t, som ofvan visats, föreslagit borttagande af nära 24 % af lånebeloppet, nemligen 13 $\frac{1}{2}$ i räntefrihet under arbetstiden och $\frac{1}{2}$ % högre ränta under hela lånetiden, d. v. s. fulla 10 %.

Sälunda framstår denna Kongl. proposition, när man analyserar den, och jag tror det skall ej kunna förnekas, att det är sant, när man påstår, att skulle den af Riksdagen antagas, så har ej möjlighet beredts till en ökad odling af våra värderika vattensjuka marker, utan tvärt om en hämsko blifvit lagd derpå, mot hvad förut derföre varit möjligt.

Herr Statsrådet och Cefen för Civildepartementet anför inför Hans Maj:t Konungen vid föredragning af detta ärende till stöd för sitt afstyrkande af det förslag Landtbruksakademien gjort, att hela odlingskostnaden skulle som lån kunna meddelas: »Mot förslaget om låneunderstödet bestämmade till så stort belopp, som förvaltningskommittén ifrågasatt, synes mig betänkligheter möta. Enär nemligen redan nu, då staten lemnar lån till relativt ringa del af de beräknade kostnaderna, understundom inträffar, att egare af vattendränkt mark inlåta sig på ofullständigt planlagda utdiknings- och odlingsföretag, lär med temlig visshet kunna antagas att, derest hela kostnaden för såväl torr-läggning som odling skulle erhållas såsom lån, slika mindre väl förbe-

redda företag skulle oftare sättas i verket till skada så väl för den enskilda som det allmänna. Ehuru jag af sådan anledning icke finner det lämpligt, att staten genom beredande af alltför stor lätthet till erhållande af lån för berörda ändamål inleder egare af vattenskadad mark uti vanskliga företag af sådan beskaffenhet som de förevarande, synes mig likväl större låneunderstöd än tillförene böra lemnas för dylika företag, och anser jag för min del dessa understöd lämpligen böra bestämmas till det belopp, hvartill kostnaden för den fullständiga torrläggningen, det vill säga hela vattenafledningen och afdikningen, beräknats komma att uppgå, men låneunderstöden lemnas till odlingsföretaget i sin helhet; börande fördenskull fullständig plan, upptagande särskildt kostnaderna för torrläggningen och särskildt för odlingen, vara uppgjord och hafva vunnit Eders Kongl. Maj:ts fastställelse före eller samtidigt med låneunderstödet beviljande. För vinnande af visshet derom, att ändamålet med beviljadt låneunderstöd vinnes eller att odlingen verkligen blifver utförd, synes mig jemväl böra stadgas att, derest icke Eders Kongl. Maj:t med afseende å särskilda förhållanden pröfvar skäligt annorlunda förordna, någon del af låneunderstödet bör i Statskontoret innehållas intill dess styrkt blifvit, att företaget i sin helhet är utfördt.»

Så vidt jag förmår att bedöma, är detta, det enda af föredraganden anförda skäl, för att ej följa det af Kongl. Landtbruksakademien gjorda förslag att lemna lånerätt för hela odlingen, *särdeles litet bevisande*. Har det inträffat att lånesökande ej fullbordat en genom torrläggning förberedd odling, så måste skälet vara ett af dessa följande: antingen endast oförmåga att bestrida den återstående odlingskostnaden, då ingen vågat lemna honom behöflig penningeförsträckning, enär endast staten har rättighet att för dylik jordförbättring bereda sig real säkerhet, eller ock att arbetet i tekniskt hänseende varit illa förberedt, så att afdikningen misslyckats, eller jorden ej varit tjenlig för vidare odling.

De sistnämnda orsakerna kunna emellertid nu ej mera tänkas inträffa, sedan Kongl. Maj:t i de föreslagna villkoren med rätta föreskrifvit sådana kontroller, att all fara därför bör vara förebyggd, och sålunda kan ej återstå annat än det förstnämnda skälet eller oförmåga att på annat sätt anskaffa det erforderliga kapitalet, för att efter detta behöfva befara, att en förberedd odling skulle blifva ofullbordad.

Genom det af Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet gjorda anförande inför Konungen vid detta ärendes föredragning måste man antaga, att något tvifvel uppstått om lämpligheten af statens rätt

att erhålla förmån i real säkerhet för på detta sätt gjorda försträckningar för jordförbättringar, och att vådan deraf ökas, så snart det sträcker sig till så stora belopp, hvarom nu kan blifva fråga. Häremot torde få anföras, att är en sådan förmånsrätt origtig, så måste det vara principen deraf, och då borde lagstiftningen i det hänseendet rättas och ej den större eller mindre summan, enär denna förhåller sig alltid till det resultat, som med statens försträckning kan uppnås, så att lemnas större lån af staten i detta ändamål, äro också de fördelar, som dermed vinnas, större. För min del tror jag att, då sådana låneförsträckningar ej af staten meddelas annat än under de mest verkliga och verk samma kontroller och hvilka nu dessutom blifvit föreslagna att betydligt skärpas, det är ett särdeles lyckligt funnet sätt att höja så väl landets som den enskildes välstånd, och att den egendom, som sålunda blir förbättrad, otvifvelaktigt höjes i värde flere gånger mot den därför nedlagda kostnaden, och att sålunda ingen har att beklaga sig öfver principen, utan att den är till allas fördel; men att så må ske, torde vara ett vilkor, att hjälpen lemnas så fullständigt, att ett verkligt resultat kan ernås, hvilket ej blir förhållandet, om man ej har någon säkerhet att odlingen blir fullbordad, hvilket ej alls nu är betryggadt genom den nu härför gjorda föreskriften i mom. 3, ty läntagare, som genom fullbordadt aflopp hafva fått denna del af arbetet färdigt, kunna derefter, lika väl som allt hittills kunnat ske, af oförmåga att vidare fortsätta det, lemna företaget ofullbordadt, då de inse detta och sålunda ej lyfta de medel, som ytterligare kunna erhållas för den vidare torrläggningen och hvilka varit afsedda att ej få lyftas, utan i jembredd med den öfriga odlingen.

Då ej på ett mera öfvertygande sätt kan sägas om behovet af och rättmätigheten för statens mellankomst för utförande af dylika arbeten, än hvad 1877 års Stats-Utskott anförde för tillstyrkan af en lånerätt af 2 millioner kronor för sänkning af sjöarne Hjelmaren och Qvismaren, ber jag att ur dess betänkande N:o 64, sid. 8, få anföras följande: »Det allra största antalet delegare i företaget är, huru vinstgifvande det än för dem kommer att blifva, ur stånd att med egna förskott i de betydliga kostnaderna deltaga. Medel till dessa måste således, såsom i den Kongl. propositionen omförmäles, genom lån anskaffas. Men härvid möter den omständighet, att, med vår kreditlagstiftnings nuvarande beskaffenhet i denna del, staten är den ende långgivare, som är i tillfälle att, utan allt för öfverdrifna kostnader, allt för orimliga omvägar, bereda sig *real*-säkerhet, och denna af allra yppersta beskaffenhet, för lånets återbetalning. Äfven om åvägabringande af någon annan säker-

het kunde, oaktadt lånebeloppets storlek och mängden af gäldenärer, mot hvilka i sådant fall den personliga ansvarigheten måste upprätthållas och bevakas, antagas vara möjligt, skulle likväl hvarje annan form för säkerhetens åstadkommande äu den, som följer af ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag, verka så betungande på lånevilkoren, att utsigten till företagens genomförande på sådana vilkor måste blifva ytterst ringa, om ens någon.»

Om detta kunde sägas då, hvarvid visserligen ej var fråga om annat än att skaffa medel för sjelfva vattenafledningen, så har det sin fulla tillämplighet vid frågan om att bereda medel för fullständig odling af de stora och vidsträckta marker nu äro i fråga, *så vida man nemligen vill bereda möjlighet för deras bringande i kultur*, och jag är lifligt öfvertygad, samt stöder detta på vunnen erfarenhet, att det skall blifva efter detta, som hittills, alldeles fäfangt att försöka åstadkomma det, så vida hjälpen ej blir fullständig, åtminstone för de större odlingarne, och hvilket den ej blir, om ej lånerätten utsträcker till hela odlingen, och är det på samma grund, som Kongl. Landtbruksakademien gjort sitt förslag.

Ställande mig nu derföre på denna Landtbruksakademiens utgångspunkt, vill jag öfvergifva fordran att få yrka en så utsträckt lånerätt för *alla* odlingsföretag, dels derföre att för de mindre det skall blifva alltid lättare att kunna anskaffa kapitalet för sjelfva odlingen, men synnerligast derföre, emedan jag tror att kontrollen skall derigenom blifva så mycket lindrigare för staten att utföra och sålunda det svåraste hindret blifva undanröjdt för en utsträckt lånerätt för de större odlingsföretagen. Härvid blir dock en svårighet att bestämma, hvad som menas med ett större eller mindre odlingsföretag af denna beskaffenhet; för min del tror jag, att man ej kan anses utsträcka detta begrepp om ett större företag allt för mycket, om man inskränker sig till en areal, som i samma afdiknings- och odlingsplan omfattar 200 tunnland och deröfver, och vill man ytterligare försäkra sig om, att kostnaden ej må öfver höfvan utsträckas, samt garantera sig, att ej något allt för dyrbart företag blir påkalladt att med statens medel fullbordas, anser jag det ej vara till skada för målet, om det bestämmes att genom den förebringade planen för dess utförande må vara styrkt, att det kan varda fullbordadt inom en kostnad af 125 kronor per tunnland.

Men gör man en skilnad på större och mindre odlingsföretag, torde rättvisa och billighet fordra, att för de senare ej lånevilkoren blifva så mycket strängare mot hvad hittills varit förhållandet och som Kongl. Maj:ts förslag innefattar. När staten ej sjelf för sina lån be-

höfver erlægga 4 $\frac{1}{2}$ % ränta, torde billigheten fordra, att räntan fortfarande inskränkes till detta belopp för dem, som ej erhålla större fördelar än förut, ty den nu utsträckta lånerätten af hela afdikningskostnaden motväges till fullo af den hittills hafda rättigheten till 3 års frihet från räntas erläggande under arbetstiden, likasom af de i öfrigt skärpta bestämmelser, som nu äro föreslagna, och dessutom skall denna skilnad i ränta kraftigt befordra, att de, som på något sätt se sig i stånd att sjelfve anskaffa medlen för odlingskostnaden, då i det yttersta skola befrita sig derom, och kunna de ej det, är det ej heller obilligt, att staten erhåller denna förhöjning till betäckande af de större kontrollkostnader, som deras utsträckta lånerättighet kommer att medföra.

På grund af hvad jag haft äran anföra, får jag härmed föreslå:

1:o. Att för understödjande af odlingar å mossar, myrar och andra vattendränkta marker inom landet de af Kongl. Maj:t i sin nu afgifna nådiga proposition föreslagna bestämmelser må blifva gällande för sådana öretag, som i samma afdiknings- och odlingsplan omfatta 200 tunnland och deröfver, med den skilnad, att äfven kostnaden för sjelfva odlingen i lånesumman får inräknas, så vida den i mom. 1 af de af Kongl. Maj:t föreslagna villkor uppgjorda beräkningen af sakkunnig person visar, att arbetet kan fullbordas inom en kostnad af 125 kronor per odlingsbart tunnland.

2:o. Att för understödjande af fullständig torrläggning af mossar, myrar och andra vattendränkta marker, som i samma afdikningsplan omfattar en areal understigande 200 tunnland eller, der den omfattar större areal, sökanden ej påkallar lån för odlingskostnaden, följande ändringar må göras i hvad Kongl. Maj:t i sin nu afgifna nådiga proposition föreslagit:

a) att lånesökanden befrias från den i mom. 4 föreskrifna återbäring af lånemedel och i sammanhang dermed skyldighet att föra räkenskaper för kontroll af statens rätt;

b) att lånesökanden befrias från den i 11 mom. honom ålagda skyldighet om underhåll, sedan arbetet blifvit afsynadt och godkänt;

c) att årliga räntan bestämmes till $4\frac{1}{2}\%$ och den årliga amorteringen till 10 % under de vilkor i öfrigt, som Kongl. Maj:t i mom. 12 föreslagit.

Om remiss häraf till Stats-Utskottet får jag härmed vördsammast anhålla.

Stockholm den 24 Mars 1883.

Knut Posse.
